

Republica Moldova
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE
PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSITUȚIONALITATE

a unor prevederi din articolul 287 alin. (1) din Codul penal
(neclaritatea normelor care incriminează infracțiunea de huliganism)

(sesizările nr. 208g/2020, nr. 44g/2021, nr. 49g/2021 și nr. 76g/2021)

CHIȘINĂU

12 august 2021

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, judecând în componența:

nei Domnica MANOLE, *Președinte*,
dlui Nicolae ROȘCA,
nei Liuba ȘOVA,
dlui Serghei ȚURCAN,
dlui Vladimir ȚURCAN, *judecători*,
cu participarea dlui Marcel Lupu, *asistent judiciar*,

Având în vedere sesizările înregistrate pe 18 decembrie 2020, 26 februarie
2021, 4 martie 2021 și 1 aprilie 2021,
Examinând sesizările menționate în ședință publică,
Având în vedere actele și lucrările dosarului,
Deliberând în camera de consiliu,
Pronunță următoarea hotărâre:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află sesizările privind excepțiile de neconstituționalitate a următoarelor prevederi din Codul penal, adoptat prin Legea nr. 985-XV din 18 aprilie 2002:

- articolul 287 alin. (1) în întregime;
- sintagma „actele huliganice” din articolul 287 alin. (1);
- textele „acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică” și „precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită” din articolul 287 alin. (1).

2. În cazul sesizării nr. 208g/2020, excepția de neconstituționalitate a fost ridicată de dna avocat Larisa Maxim, în interesele dlor Marcel Ilico și Denis Gherasimencov, învinuiți în dosarul nr. 1-4/2020, pendinte la Judecătoria Bălți, sediul central. Sesizarea a fost trimisă la Curtea Constituțională de dl judecător Igor Mozgovoii de la Judecătoria Bălți, sediul central, în baza articolului 135 alin. (1) literele a) și g) din Constituție.

3. În cazul sesizării nr. 44g/2021, excepția de neconstituționalitate a fost ridicată de dl avocat Tudor Osoianu, în interesele inculpaților Vladimir Martin, Constantin Osoianu, Ion Rotari și Mihail Rotari în dosarul nr. 1-174/2021, pendinte la Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani. Sesizarea a fost trimisă la Curtea Constituțională de dl judecător Sergiu Stratan de la Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani, în baza articolului 135 alin. (1) literele a) și g) din Constituție.

4. În cazul sesizării nr. 49g/2021, excepția de neconstituționalitate a fost ridicată de dna avocat Angela Procopciuc, în interesele inculpaților Valeriu Dumbrăveanu și Vladimir Dumbrăveanu, în dosarul nr. 1a-441/2017, pendinte la Curtea de Apel Bălți. Sesizarea a fost trimisă la Curtea Constituțională de un complet de judecători al Curții de Apel Bălți, format din doamnele Ala Rotaru, Ruslana Burdeniuc și dl Dumitru Pușca, în baza articolului 135 alin. (1) literele a) și g) din Constituție.

5. În cazul sesizării nr. 76g/2021, excepția de neconstituționalitate a fost ridicată de dl Adrian Munteanu, parte în dosarul nr. 1-62/17, pendinte la Judecătoria Cimișlia, sediul central. Sesizarea a fost trimisă la Curtea Constituțională de dl judecător Ion Volcovschi de la Judecătoria Cimișlia, sediul central, în baza articolului 135 alin. (1) literele a) și g) din Constituție.

6. Având în vedere că sesizările menționate pun în discuție o problemă similară, *i.e* neclaritatea normelor care incriminează infracțiunea de huliganism, Curtea a decis conexarea acestora într-un singur dosar, în baza articolului 43 din Codul jurisdicției constituționale, fiindu-i atribuit numărul 208g/2020.

7. În procesul examinării sesizărilor, Curtea Constituțională a solicitat opiniile Parlamentului, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului, Procuraturii Generale, Institutului de Reforme Penale, Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova și Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice.

8. În cadrul ședinței publice a Curții, sesizarea nr. 44g/2021 a fost susținută de dl avocat Viorel Berliba, sesizarea nr. 49g/2021 a fost susținută de dna avocat Angela Procopciuc, iar sesizarea nr. 76g/2021 a fost susținută de dl Adrian Munteanu.

9. Parlamentul a fost reprezentat de către dl Radu Radu, consultant principal în cadrul Serviciului reprezentare la Curtea Constituțională și organele de drept în Direcția Generală Juridică a Secretariatului Parlamentului.

ÎN FAPT

A. Circumstanțele litigiilor principale

Circumstanțele cauzei penale nr. 1-4/2020 (sesizarea nr. 208g/2020)

10. Pe rolul Judecătoriei Bălți, sediul central, se află cauza penală privind învinuirea dlor Marcel Ilico și Denis Gherasimencov de comiterea infracțiunii prevăzute de articolul 287 alin. (2) lit. b) [*huliganismul*] din Codul penal.

11. Potrivit rechizitoriului, aflându-se în preajma unui magazin de pe strada Alexandru cel Bun nr. 5 din orașul Bălți, încălcând grosolan ordinea publică prin sfidarea normelor morale de comportare în societate și o vădită lipsă de respect față de societate, printr-o obraznicie deosebită și cinism, învinuiții le-au aplicat părților vătămate multiple lovituri. Faptele care se presupune că au fost comise de inculpați au fost încadrate în prevederile articolului 287 alin. (2) lit. b) din Codul penal, ca acțiuni intenționate care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, precum și acțiuni care se deosebesc printr-un cinism sau obraznicie deosebită, comise de două sau mai multe persoane.

12. Pe 1 decembrie 2020, în cadrul examinării cauzei, dna avocat Larisa Maxim a ridicat excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul penal în întregime.

13. Prin încheierea din aceeași dată, Judecătoria Bălți, sediul central, a admis cererea de ridicare a excepției de neconstituționalitate și a sesizat, în acest sens, Curtea Constituțională, în vederea examinării acesteia.

Circumstanțele cauzei penale nr. I-174/2021 (sesizarea nr .44g/2021)

14. La Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani, se află în proces de examinare cauza penală privind învinuirea dlor Vladimir Martin, Constantin Osoianu, Ion Rotari și Mihail Rotari de comiterea infracțiunii prevăzute de articolul 287 alin. (2) lit. b) [*huliganismul*] din Codul penal.

15. Potrivit rechizitoriului, pe 30 august 2020, învinuiții se aflau în curtea unui bloc locativ, considerat loc public, încălcând grosolan ordinea publică, le-au adresat părților vătămate I.D. și P.R. cuvinte necenzurate și le-au aplicat multiple lovituri cu pumnii și cu picioarele în diferite părți ale corpului. Potrivit raportului de expertiză judiciară, dlui I.D. i-au fost provocate leziuni corporale sub formă de traumatisme, calificate ca vătămare corporală ușoară.

16. Pe 17 decembrie 2020, domnilor Vladimir Martin, Constantin Osoianu, Ion Rotari și Mihail Rotari le-a fost înaintată învinuirea privind comiterea infracțiunii prevăzute de articolul 287 alin. (2) lit. b) [*huliganismul*] din Codul penal. Pe 22 februarie 2021, dl avocat Tudor Osoianu a ridicat excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul penal în întregime.

17. Prin încheierea din aceeași dată, Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani, a admis cererea de ridicare a excepției de neconstituționalitate și a sesizat, în acest sens, Curtea Constituțională, în vederea examinării acesteia.

Circumstanțele cauzei penale nr. Ia-441/2017 (sesizarea nr.49g/2021)

18. La Curtea de Apel Bălți este pendinte în procedura apelului cauza penală privind învinuirea dlui Valeriu Dumbrăveanu de comiterea infracțiunii prevăzute de articolul 287 alin. (2) lit. b) din Codul penal și a dlui Vladimir Dumbrăveanu de comiterea infracțiunii prevăzute de articolul 287 alin. (3) din Codul penal.

19. Prin sentința Judecătoriei Drochia, sediul Râșcani, din 20 iunie 2017, dl Valeriu Dumbrăveanu a fost găsit vinovat de comiterea infracțiunii prevăzute de articolul 287 alin. (2) lit. b) din Codul penal, iar dl Dumbrăveanu Vladimir a fost găsit vinovat de comiterea infracțiunii prevăzute de articolul 287 alin. (3) din Codul penal, fiindu-le stabilite pedepse penale. Astfel, dnii Valeriu Dumbrăveanu și Vladimir Dumbrăveanu au fost condamnați pentru faptele prevăzute de articolul 287 alin. (2) lit. b) și alin. (3) din Codul penal, pentru că, pe 13 aprilie 2015, aflându-se pe malul unui lac și încălcând grosolan ordinea publică, le-au adresat dlor V. D. și D. C. cuvinte necenzurate și le-au aplicat lovituri, cauzându-le vătămări corporale neînsemnate, conform raportului de expertiză. De asemenea, inculpatul Vladimir Dumbrăveanu i-a aplicat dlui D. C. lovituri cu o unealtă agricolă, provocându-i leziuni calificate drept vătămări corporale neînsemnate. Sentința a fost contestată cu apel de procuror, dar și de ambii condamnați în prima instanță.

20. Pe 19 februarie 2021, în cadrul ședinței de judecată a instanței de apel, dna Angela Procopciuc, apărător al inculpaților, a ridicat excepția de neconstituționalitate a textelor „care încalcă grosolan ordinea publică” și „precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal.

21. Prin încheierea din 19 februarie 2021, Curtea de Apel Bălți a admis cererea de ridicare a excepției de neconstituționalitate și a sesizat, în acest sens, Curtea Constituțională, în vederea examinării acesteia.

Circumstanțele cauzei penale nr. 1-162/17(sesizarea nr. 76g/2021)

22. Pe rolul Judecătorei Cimișlia, sediul central, se află cauza penală privind învinuirea dlor Victor Munteanu, Adrian Munteanu, Alexandru Munteanu și Dionisie Buimistru de comiterea infracțiunii prevăzute de articolul 287 alin. (3) [*huliganismul*] din Codul penal.

23. Potrivit actului de învinuire, pe 16 martie 2017, inculpații Adrian Munteanu, Victor Munteanu, Alexandru Munteanu și Dionisie Buimistru, aflându-se în spațiu public și încălcând grosolan ordinea publică, manifestată printr-o obrăznicie deosebită, i-au aplicat dlui I. D. multiple lovituri fără nicio justificare, provocându-i vătămări corporale neînsemnate. De asemenea, inculpații l-au amenințat pe dl I. D. cu moartea și au utilizat arma împotriva sa, rânindu-l ușor, iar dlui V. D. i-au cauzat dureri fizice. Astfel, acțiunile inculpaților au fost încadrate în articolul 287 alin. (3) din Codul penal.

24. Pe 23 august 2017, potrivit încheierii Curții Supreme de Justiție, cauza penală privind învinuirea dlor Victor Munteanu, Adrian Munteanu, Alexandru Munteanu și Dionisie Buimistru de comiterea infracțiunii prevăzute de articolul 287 alin. (3) din Codul penal a fost strămutată de la Judecătoria Hâncești la Judecătoria Cimișlia, sediul central.

25. Pe 18 martie 2021, în cadrul ședinței de judecată, dl Adrian Munteanu a ridicat excepția de neconstituționalitate a textelor „acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică”, „actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal.

26. Prin încheierea din aceeași dată, Judecătoria Cimișlia, sediul central, a admis cererea de ridicare a excepției de neconstituționalitate și a sesizat, în acest sens, Curtea Constituțională, în vederea examinării acesteia.

B. Legislația pertinentă

27. Prevederile relevante ale Constituției sunt următoarele:

Articolul 1 Statul Republica Moldova

„[...]”

(3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.”

Articolul 22 Neretroactivitatea legii

„Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.”

Articolul 23 Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle

„[...]

(2) Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative.

28. Prevederile relevante ale Codului penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985 din 18 aprilie 2002, sunt următoarele:

Articolul 3 Principiul legalității

„(1) Nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei infracțiuni, nici supus unei pedepse penale, decât în baza unei hotărâri a instanței de judecată și în strictă conformitate cu legea penală.

(2) Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise.”

Articolul 287 Huliganismul

„(1) Huliganismul, adică **acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică**, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă **actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită**,
[...]

29. Prevederile relevante ale Codului contravențional al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 218 din 24 octombrie 2008, sunt următoarele:

Articolul 354 Huliganismul nu prea grav

„Huliganismul nu prea grav, adică acostarea jignitoare în locuri publice a persoanei fizice, alte acțiuni similare ce tulbură ordinea publică și liniștea persoanei fizice,

[...]

ÎN DREPT

A. ADMISIBILITATEA

30. Curtea a verificat respectarea condițiilor de admisibilitate a unei sesizări, stabilite în jurisprudența sa constantă.

31. În conformitate cu articolul 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, controlul constituționalității legilor, în prezenta cauză a unor prevederi din Codul penal, ține de competența Curții Constituționale.

32. Curtea a observat că sesizările privind excepțiile de neconstituționalitate au fost formulate de subiectele cărora li s-a conferit acest drept, în baza articolului 135 alin. (1) literele a) și g) din Constituție, astfel cum a fost interpretat acesta prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 9 februarie 2016.

33. Analizând admisibilitatea sesizărilor în discuție, Curtea a observat că în cazul sesizărilor nr. 208g/2020 și nr. 44g/2021, deși s-a ridicat excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul penal în întregime, autorii sesizărilor au criticat, din perspectiva exigențelor de calitate a legii penale, doar textele „acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică” și „precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită” din același articol. Cu privire la celelalte dispoziții ale articolului 287 alin. (1) din Codul penal, criticile autorilor se referă la aspecte care țin de interpretarea legii penale și de calificarea în practică a infracțiunilor, competență care nu aparține Curții Constituționale.

34. În cazul sesizărilor nr. 49g/2021 și nr. 76g/2021, Curtea a constatat că autorii sesizărilor au contestat, din perspectiva exigențelor de calitate a legii penale, textele „acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică” și „precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal. De asemenea, în sesizarea nr. 76g/2021, autorul a contestat și sintagma „actele huliganice” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal. Totuși, Curtea a reținut că în raport cu sintagma „actele huliganice” autorul sesizării nu a motivat contrarietatea acesteia cu dispozițiile constituționale. Simpla trimitere la prevederile constituționale nu poate fi considerată o critică de neconstituționalitate.

35. Prin urmare, Curtea a reținut spre examinare în fond doar textele „acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică” și „precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal.

36. Curtea a observat că prevederile legale în discuție au făcut anterior obiect al sesizărilor la Curtea Constituțională, însă prin Decizia nr. 44 din 22 mai 2017 sesizarea nr. 51g/2017 a fost declarată inadmisibilă, pentru că autorul excepției nu a argumentat pretinsa lipsă de previzibilitate a prevederilor contestate.

37. Având în vedere că excepțiile de neconstituționalitate au fost ridicate în procesul judecării unor cauze penale de învinuire de comiterea infracțiunii

prevăzute de articolul 287 din Codul penal, Curtea a admis că instanțele de judecată ar putea aplica prevederile criticate în cauzele pe care le examinează.

38. Autorii excepțiilor au susținut că prevederile contestate contravin articolelor 1 alin.(3) [*preeminența dreptului*], 22 [*neretroactivitatea legii*], 23 [*calitatea legilor*], 26 [*dreptul la apărare*] și 54 [*restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți*] din Constituție, susținând că textele contestate nu sunt conforme cu exigențele de calitate a unei legi penale.

39. Curtea a reținut că dispozițiile articolului 22 din Constituție împreună cu prevederile articolului 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului garantează principiul legalității incriminării și a pedepsei penale (*nullum crimen, nulla poena sine lege*).

40. Curtea a reiterat că, pentru a exclude orice echivoc, textul legislativ trebuie să fie formulat în mod clar și inteligibil, fără dificultăți de ordin sintactic și fără pasaje obscure. În special, în materie penală, legislatorul trebuie să fie precis, clar și coerent, așa cum o impune principiul legalității incriminării și a pedepsei, garantat de articolul 22 din Constituție și de articolul 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (DCC nr. 49 din 31 mai 2018, § 30; DCC nr. 9 din 23 ianuarie 2019, § 15; DCC nr. 24 din 16 februarie 2021, § 19).

41. Curtea Europeană a stabilit că articolul 7 din Convenție trebuie să fie interpretat și aplicat astfel încât să se asigure o protecție efectivă împotriva urmăririi penale, condamnării și sancționării arbitrare a persoanei (*Parmak și Bakir v. Turcia*, 3 decembrie 2019, § 57; *Jidic v. România*, 18 februarie 2020, § 76). Pentru a impune o sancțiune, articolul 7 solicită o legătură de natură intelectuală care permite identificarea cu precizie a unui element de răspundere în conduita autorului infracțiunii (*G.I.E.M. SRL și alții v. Italia*, 28 iunie 2018 [MC], § 242 și § 246).

42. Din analiza dispozițiilor contestate, Curtea a observat, *prima facie*, că acestea au un caracter general, sarcina Curții fiind să verifice dacă destinatarul normei penale poate afla, făcând apel la consultanța de specialitate, care este acțiunea/inacțiunea interzisă, astfel încât să-și adapteze conduita în mod corespunzător.

43. Astfel, Curtea a considerat că textele „acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică” și „precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal trebuie examinate prin prisma articolelor 1 alin. (3) și 22 din Constituție, care garantează principiul legalității incriminării și a pedepsei penale, și a articolului 23 din Constituție, care stabilește exigențele referitoare la calitatea legii.

44. Cu privire la pretinsa încălcare a dispozițiilor articolului 26 din Constituție, Curtea a observat că autorii sesizării nu au motivat contrarietatea dispozițiilor contestate cu norma constituțională invocată. În situații similare, Curtea a notat că simpla trimitere la un text din Constituție, fără explicarea pretinsei neconformități cu acesta a prevederilor legale contestate, nu echivalează cu un argument (a se vedea, *mutatis mutandis*, DCC nr. 50 din 28 mai 2020, § 16; DCC nr. 54 din 2 iunie 2020, § 31).

45. De asemenea, Curtea a reținut că autorii excepțiilor nu au motivat incidența articolului 54 din Constituție.

46. Prin urmare, Curtea va verifica dacă prevederile contestate din articolul 287 alin. (1) din Codul penal contravin articolelor 1 alin. (3) și 22 coroborate cu articolul 23 din Constituție.

B. FONDUL CAUZEI

1. Argumentele autorilor sesizărilor

47. În viziunea autorilor excepțiilor, prevederile contestate sunt formulate de o manieră imprecisă și neclară, fapt care nu corespunde exigențelor calității legii penale, fiind în contradicție cu articolele 1 alin. (3), 22 și 23 din Constituție. Astfel, în articolul 287 alin. (1) din Codul penal este utilizată o terminologie neclară, care oferă o marjă discreționară largă autorităților care aplică legea penală. Textul „acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică” și textul „acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obraznicie deosebită” nu sunt suficient de previzibile, destinatarul normei fiind în dificultate să conștientizeze care este acțiunea interzisă de legea penală.

48. Totodată, autorii excepțiilor susțin că nici practica judiciară nu oferă claritate în privința prevederilor contestate. Astfel, în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 6 din 15 mai 2017, Curtea Supremă de Justiție, intenționând să explice textele „obraznicie deosebită” și „huliganism însoțit de un cinism deosebit”, le-a substituit cu alte noțiuni neclare.

49. Prin urmare, autorii excepțiilor susțin că prevederile contestate sunt contrare articolelor 1 alin. (3), 22 și 23 din Constituție.

2. Argumentele autorităților și ale instituțiilor cărora li s-a solicitat și au prezentat opiniile

50. Parlamentul a susținut că dispozițiile contestate au mai făcut anterior obiect al controlului de constituționalitate și, prin urmare, sesizările trebuie să fie declarate inadmisibile.

51. În opinia sa scrisă, Procuratura Generală a menționat că aspectele abordate de autorii excepțiilor ridică o problemă de interpretare a legii penale. Articolul 287 din Codul penal, în forma în care este reglementat, asigură un climat civilizat de conviețuire socială, bazat pe respectul reciproc.

52. În opinia Procuraturii Generale, toate dubiile referitoare la aplicabilitatea articolului 287 din Codul penal urmează a fi clarificate prin intermediul interpretării oferite de instanțele de judecată.

53. Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice a menționat în opinia sa scrisă că dispozițiile contestate prezintă anumite deficiențe din punct de vedere al calității legii, însă acestea ar putea fi înlăturare de către legislator. De asemenea, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice a menționat că excluderea prevederilor contestate ar putea crea un dezechilibru în menținerea ordinii de drept.

54. În opinia *amicus curiae*, Institutul de Reforme Penale a conchis că prevederile contestate sunt afectate de vicii de neconstituționalitate. O eventuală soluție de neconstituționalitate a normelor în discuție va face claritate sub aspectul calificării huliganismului în baza Codului penal sau în baza Codului contravențional.

55. În avizul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova se menționează că termenul „grosolan” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal complică textul normei, fiind o sursă de incertitudine juridică. Acest termen este inutil și trebuie declarat neconstituțional. Potrivit avizului Facultății de Drept, declararea neconstituționalității acestui termen nu va afecta câmpul de aplicare al articolului 287 alin. (1) din Codul penal.

56. Cu privire la textul „precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal, Facultatea de Drept consideră că acesta nu trece de testul previzibilității legii penale. Jurisprudența nu a dezvoltat pentru această normă un înțeles care să constituie un reper obiectiv în funcție de care să-i fie apreciat conținutul. Chiar făcându-se apel la consultanța de specialitate, destinatarul normei nu ar putea stabili ce semnifică aceste prevederi. Această modalitate normativă a infracțiunii de huliganism se suprapune cu contravenția de huliganism nu prea grav de la articolul 354 din Codul contravențional.

3. Aprecierea Curții

3.1. Principii generale

57. Curtea reamintește că preeminența dreptului presupune, *inter alia*, asigurarea legalității și a certitudinii juridice. În special în materie penală, dispozițiile articolului 22 din Constituție, împreună cu prevederile articolului 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, garantează principiul legalității incriminării și a pedepsei penale (*nullum crimen, nulla poena sine lege*).

58. În jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că articolul 7 din Convenție trebuie să fie interpretat și aplicat astfel încât să se asigure o protecție efectivă împotriva urmăririi penale, a condamnării și a sancționării arbitrare a persoanei (*Rohlena v. Cehia* [MC], 27 ianuarie 2015, § 50; *Vasiliauskas v. Lituania* [MC], 20 octombrie 2015, § 153; *Koprivnikar v. Slovenia*, 24 ianuarie 2017, § 45). Această afirmație este valabilă și în contextul articolului 22 din Constituție.

59. În acest sens, Curtea constată că principiul legalității incriminării și a pedepsei penale presupune, prin definiție, că nicio faptă nu poate fi considerată infracțiune dacă nu există o lege care să o prevadă (*nullum crimen sine lege*) și că pedepsele nu pot fi aplicate dacă nu sunt prevăzute de lege (*nulla poena sine lege*). Legalitatea incriminării și a pedepsei reprezintă principala garanție a securității juridice a persoanei în materie penală.

60. Curtea reține că principiul în discuție are consecințe atât pentru activitatea de elaborare a normelor penale, cât și pentru procesul aplicării

acestora. Altfel spus, acesta este obligatoriu deopotrivă pentru legislator și pentru judecător.

61. Curtea menționează că, în activitatea legislativă, principiul legalității incriminării și a pedepsei intervine și se realizează atât sub aspect material, cât și sub aspect formal. **Sub aspect material**, acest principiu îi impune legislatorului două obligații fundamentale: (1) să prevadă într-un text de lege faptele considerate infracțiuni și pedepsele aferente; și (2) să redacteze textul legal cu suficientă claritate, pentru ca orice persoană să poată realiza care sunt acțiunile sau inacțiunile care intră sub incidența acestuia. **Aspectul formal** se referă la obligația adoptării normelor penale ca legi organice, potrivit articolului 72 alin.(3) lit. n) din Constituție (HCC nr. 12 din 14 mai 2018, §§ 35, 36).

62. Pe de altă parte, principiul analizat le impune subiectelor care au competența aplicării legii penale, inclusiv instanțelor de judecată, două obligații esențiale: (1) interpretarea corectă și aplicarea în mod uniform a legii penale; (2) interzicerea aplicării retroactive a legii penale, cu excepția legii penale mai favorabile (HCC nr. 12 din 14 mai 2018, § 37).

63. Curtea Europeană a subliniat în jurisprudența sa că expresia „prevăzută de lege” presupune, între altele, ca legea să întrunească standardul calității, *i.e.* ca aceasta să fie accesibilă și previzibilă (*Rohlena v. Cehia* [MC], 27 ianuarie 2015, § 50; *Vasiliauskas v. Lituania* [MC], 20 octombrie 2015, § 154; *Koprivnikar v. Slovenia*, 24 ianuarie 2017, § 48). De altfel, Curtea notează că și articolul 23 alin.(2) din Constituție implică adoptarea de către legislator a unor legi accesibile, clare și previzibile.

64. Condiția accesibilității presupune ca textele de lege să poată fi cunoscute de către destinatari. Orice persoană trebuie să poată dispune de informații privind normele juridice aplicabile într-un caz concret (*Khlyustov v. Rusia*, 11 iulie 2013, § 68). Accesibilitatea legii are în vedere aducerea la cunoștința publică a actelor normative și intrarea în vigoare a acestora, care se realizează în baza articolului 76 din Constituție, legea publicându-se în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

65. La rândul ei, condiția clarității și a previzibilității este îndeplinită atunci când justițiabilul poate cunoaște, din chiar textul normei juridice pertinente, iar la nevoie cu ajutorul interpretării acesteia de către instanțe sau cu ajutorul unor juriști profesioniști, care sunt acțiunile și omisiunile ce-i pot angaja răspunderea penală și care este pedeapsa care îi poate fi aplicată, în cazul încălcării unei norme (*Koprivnikar v. Slovenia*, 24 ianuarie 2017, § 47).

66. Totuși, Curtea Europeană a menționat că, deși certitudinea este dezirabilă, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă. Nevoia de a evita rigiditatea excesivă și de a ține pasul cu circumstanțele în schimbare presupune exprimarea unor legi în termeni care sunt, într-o mai mare sau mai mică măsură, vagi, iar interpretarea și aplicarea unor asemenea reglementări depinde de practică (*Parmak și Bakir v. Turcia*, 3 decembrie 2019, § 59).

67. Cu privire la clarificarea normelor juridice, Curtea Europeană a reținut că dezvoltarea progresivă a dreptului penal prin intermediul procesului de creare a dreptului este o parte bine-consolidată și necesară a tradiției juridice

în statele-părți la Convenție. Articolul 7 din Convenție nu poate fi citit ca interzicând clarificarea graduală a regulilor răspunderii penale prin intermediul interpretării judiciare de la caz la caz, cu condiția ca evoluția care rezultă să fie conformă cu esența infracțiunii și să fie previzibilă în mod rezonabil (*Kononov v. Letonia* [MC], 17 mai 2010 § 185). Atunci când examinează previzibilitatea unei norme penale, Curtea Europeană trebuie să se asigure dacă interpretarea judiciară a legii penale a continuat pur și simplu o linie perceptibilă a dezvoltării jurisprudențiale (*Dragotoniou și Militaru-Pidhorni v. România*, 24 mai 2007, § 44).

68. De asemenea, pentru ca legea să îndeplinească cerința previzibilității, ea trebuie să precizeze cu suficientă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a puterii de apreciere a autorităților în domeniul respectiv, ținând cont de scopul legitim urmărit (*Sissanis v. România*, 25 ianuarie 2007, § 66). O putere discreționară care nu este delimitată, chiar dacă face obiectul controlului judiciar din punct de vedere formal, nu trece de testul previzibilității. Aceeași concluzie este valabilă și pentru puterea discreționară nelimitată a instanțelor judecătorești (HCC nr.28 din 23 noiembrie 2015, § 61; HCC nr. 2 din 23 ianuarie 2020, § 46).

3.2. *Aplicarea principiilor în prezenta cauză*

3.2.1. *Cu privire la critica de neconstituționalitate a textului „acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal*

69. Curtea va examina dacă textul „*acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică*” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal corespunde exigențelor legalității incriminării și pedepsei penale prin prisma Constituției și a jurisprudenței sale anterioare, și anume în baza testului stabilit în Hotărârea nr. 22 din 1 octombrie 2018 și în Hotărârea nr. 24 din 17 octombrie 2019.

70. Cu privire la condiția accesibilității prevederilor contestate, Curtea menționează că publicul larg are acces la Codul penal, acesta fiind republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14 aprilie 2009. Aici operează prezumția cunoașterii legii, care decurge din principiul general de drept *nemo censetur ignorare legem*. Prin urmare, nu există niciun dubiu cu privire la faptul că dispozițiile examinate îndeplinesc condiția accesibilității, iar sarcina Curții este de a stabili dacă aceste prevederi sunt suficient de previzibile.

71. În jurisprudența Curții Europene s-a reținut că sfera de aplicare a conceptului de previzibilitate depinde în mare măsură de conținutul instrumentului în cauză, de domeniul pe care îl reglementează, precum și de numărul și statutul destinatarilor săi. Persoanele care au o activitate profesională trebuie să dea dovadă de o prudență mai mare în cadrul activității lor și este de așteptat ca acestea să-și asume riscurile inerente activității lor (*Satakunnan Markkinapörssi Oy și Satamedia Oy v. Finlanda* [MC], 27 iunie 2017, § 145; *Sekmadienis Ltd. v. Lituania*, 30 ianuarie 2018, § 65).

72. Curtea observă că infracțiunea de huliganism de la articolul 287 din Codul penal nu are un subiect calificat. Cu alte cuvinte, norma incriminatoare nu reclamă o calitate specială pentru a putea fi catalogat subiect al infracțiunii. În aceste cazuri, gradul de previzibilitate al legii trebuie apreciat în lumina standardului „experienței juridice obișnuite”.

73. Analizând textul articolului 287 alin. (1) din Codul penal, Curtea constată că legislatorul a descris patru modalități normative de comitere a infracțiunii de huliganism:

- (1) acțiuni intenționate, care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor;
- (2) acțiuni intenționate, care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor;
- (3) acțiuni intenționate, care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane, care curmă actele huliganice;
- (4) acțiuni care, prin conținutul lor, se deosebesc prin cinism sau obrăznicie deosebită.

74. Textul „acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal se referă la primele trei modalități normative de comitere a infracțiunii de huliganism menționate la paragraful precedent.

75. Curtea constată că Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism nr. 4 din 19 iunie 2006, pct. 3, conține următoarea explicație: „[î]ncălcarea grosolană a ordinii publice ce exprimă o vădită lipsă de respect se consideră săvârșirea unor acțiuni intenționate ce atentează la regulile sociale și morale de conviețuire, care sunt încălcate într-un mod grosolan și demonstrativ de către violatorul ordinii publice prin necuviință, neobrăzare, comportare batjocoritoare cu cetățenii, prin înjosire a onoarei și demnității persoanei, încălcare îndelungată și insistentă a ordinii publice, zădărniciere a activităților de masă, suspendare temporară a activității normale a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, transportului obștesc etc. [...] prin „acțiuni care încalcă grosolan ordinea publică” se înțelege fapta săvârșită în public, îndreptată împotriva ordinii publice, care se concretizează în acostarea jignitoare a persoanelor, în alte acțiuni similare, ce încalcă normele etice, tulbură ordinea publică și liniștea persoanelor”.

76. Curtea observă că, pe lângă definiția circulară oferită termenului de „încălcarea grosolană a ordinii publice”, semnificația atribuită acestui concept de către instanța supremă este, de fapt, similară cu dispoziția articolului 354 din Codul contravențional, referitor la huliganismul nu prea grav. Acest articol stabilește că huliganismul nu prea grav constă în acostarea jignitoare în locuri publice a persoanei fizice, alte acțiuni similare ce tulbură ordinea publică și liniștea persoanei fizice. Curtea a reținut că diferența dintre infracțiunea și contravenția de huliganism constă în prezența sau în lipsa acțiunilor adiacente. Acțiunile adiacente sunt aplicarea violenței asupra persoanelor, amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor și

opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care combat actele huliganice.

77. Diferența dintre infracțiunea și contravenția de huliganism constă, de fapt, în prezența sau în lipsa acțiunilor adiacente, *i.e.*: **aplicarea violenței** asupra persoanelor, **amenințarea cu aplicarea violenței** asupra persoanelor și opunerea de **rezistență violentă** reprezentanților autorităților sau altor persoane care combat actele huliganice.

78. În aceste condiții, Curtea constată că în textul „acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică” prezintă probleme din perspectiva calității legii doar termenul „**grosolan**”. Reglementând acest termen, legislatorul s-a referit la intensitatea încălcării ordinii publice. Totuși, nu sunt clare modul și criteriile de evaluare a acestei intensități, pentru că prezența vreuneia dintre acțiunile adiacente menționate mai sus care implică aplicarea violenței sau amenințarea cu violență exclude aplicabilitatea articolului 354 din Codul contravențional, fapta constituind infracțiunea de huliganism.

79. Așadar, din rațiunile clarității și previzibilității legii penale, Curtea reține că termenul „grosolan” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal complică în mod inutil formularea legii. Acesta generează o stare de incertitudine juridică și creează impedimente la interpretarea articolului de către instanțele judecătorești.

80. Prin urmare, Curtea constată că termenul „**grosolan**” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal **nu îndeplinește standardul calității legii penale**, fiind contrar articolelor 1 alin. (3) și 22, coroborate cu articolul 23 din Constituție.

3.2.2. Cu privire la critica de neconstituționalitate a textului „precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal

81. Cu privire la condiția accesibilității, Curtea menționează că raționamentele menționate la § 70 *supra* sunt aplicabile, *mutatis mutandis*, și în privința acestor dispoziții legale.

82. Aceste dispoziții, de asemenea, urmează a fi analizate prin prisma standardului „experienței juridice obișnuite” (a se vedea §72 din prezenta Hotărâre).

83. Acțiunile care se deosebesc prin „cinism sau obrăznicie deosebită” se referă la cea de-a patra modalitate normativă de comitere a infracțiunii de huliganism (a se vedea § 73 *supra*).

84. Curtea admite că, prin natura ei, fapta de huliganism se poate manifesta printr-o multitudine de acțiuni și poate fi comisă în diverse circumstanțe. Prin urmare, legislatorul se află în imposibilitatea de a enumera în mod exhaustiv toate formele de manifestare a „cinismului” sau a „obrazniciei deosebite” care încalcă într-un mod demonstrativ ordinea publică, adică coexistența și conviețuirea pașnică și liniștită în societate. Astfel, sarcina interpretării și aplicării acestor prevederi generale la

circumstanțele factuale ale fiecărei cauze le revine autorităților care aplică legea penală.

85. Sub acest aspect, Curtea reiterează jurisprudența Curții Europene, potrivit căreia una dintre tehnicile standard de reglementare constă în recurgera mai degrabă la categorii generale decât la liste exhaustive. Astfel, numeroase legi folosesc, prin forța lucrurilor, formule mai mult sau mai puțin vagi, a căror interpretare și aplicare depind de practică. Nevoia de elucidare a punctelor neclare și de adaptare la circumstanțele schimbătoare va exista întotdeauna. Rolul decizional conferit instanțelor urmărește tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor, dezvoltarea progresivă a dreptului penal prin intermediul jurisprudenței ca izvor de drept fiind o componentă necesară și bine înrădăcinată în tradiția legală a statelor membre (*Dragotoniu și Militaru-Pidhorni v. România*, 24 mai 2007, §§ 36, 37; *Kafkaris v. Cipru*, 12 februarie 2008, § 141; *Del Rio Prada v. Spania*, 21 octombrie 2013, §§ 92, 93). Totuși, utilizarea unor concepte și a unor criterii prea vagi în interpretarea unei prevederi legislative conduce la incompatibilitatea acesteia cu exigențele clarității și previzibilității, în privința efectelor sale (*Liivik v. Estonia*, 25 iunie 2009, §§ 96–104).

86. Curtea observă că Plenul Curții Supreme de Justiție a încercat să explice, în scopul unificării practicii judiciare, semnificația prevederilor în discuție. În Hotărârea explicativă nr. 4 din 19 iunie 2006 cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, Curtea Supremă de Justiție a menționat că prin huliganism însoțit de un cinism deosebit se are în vedere încălcarea insistentă și demonstrativă a regulilor morale, manifestată prin disprețuire și batjocură față de bolnavi, de persoanele în etate, aflate în stare de neputință, prin purtare nerușinată în prezența altor persoane, trezind indignarea acestora, etc.

87. Sub acest aspect, Curtea constată că noțiunea generală de „cinism deosebit” a fost explicată cu utilizarea altor expresii echivoce, e.g. „încălcare insistentă și demonstrativă a regulilor morale”, „purtare nerușinată în prezența altor persoane”. Astfel spus, explicațiile oferite de Curtea Supremă de Justiție nu au adus o claritate normei în discuție și nu au instituit vreun reper obiectiv care să asigure previzibilitatea aplicării acestei norme de către organele de urmărire penală și instanțele de judecată.

88. Curtea reține că, având în vedere multitudinea semnificațiilor normei contestate, destinatarul normei penale nu poate cunoaște care este acțiunea/inacțiunea prohibită, astfel încât să-și adapteze conduita în modul corespunzător. În practică, stabilirea conținutului noțiunii de „cinism” este efectuată, într-o măsură determinantă, în baza convingerilor personale sau a percepțiilor subiective ale persoanelor care aplică legea penală. Chiar dacă se face apel la consultanța de specialitate, destinatarul normei ar putea fi privat de posibilitatea conformării cu prevederile legale, aflându-se într-o stare de insecuritate juridică.

89. Spre exemplu, în cauza *Liivik v. Estonia*, Curtea Europeană a observat că reclamantul fusese condamnat pentru crearea unei situații în care a fost periclitată păstrarea activelor statului, iar acest fapt a fost considerat un

prejudiciu semnificativ, chiar dacă riscurile nu s-au materializat. Mai mult, tribunalele naționale au hotărât că reclamantul a provocat daune morale semnificative intereselor statului, el ignorând simțul general al dreptății. **Curtea a considerat că această daună morală semnificativă nu poate fi dovedită.** Norma de drept penal a fost aplicată pe o bază discreționară. Un asemenea criteriu vag a încălcat condițiile clarității și previzibilității efectelor unei legi (Hotărârea din 25 iunie 2009, §§ 96-104).

90. Rezumând cele enunțate, Curtea conchide că noțiunea de „**cinism**” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal este formulată de o manieră imprecisă și neclară, fapt care le conferă autorităților care o aplică o marjă discreționară excesivă.

91. Prin urmare, Curtea reține că această prevedere legală (**textul „cinism sau”) nu îndeplinește standardul calității legii penale,** fiind contrară articolelor 1 alin. (3) și 22, coroborate cu articolul 23 din Constituție.

92. Concluzia Curții este consolidată și de existența altor dispoziții legale care asigură ordinea, liniștea și respectarea normelor de conviețuire socială, e.g. huliganism nu prea grav [*articolul 354 din Codul contravențional*], consumul de băuturi alcoolice în locuri publice și apariția în astfel de locuri în stare de ebrietate produsă de alcool [*articolul 355 din Codul contravențional*], tulburare a liniștii [*articolul 357 din Codul contravențional*] etc.

93. Cu privire la acțiunile care se deosebesc prin „**obrăznicie deosebită**”, Curtea Supremă de Justiție a menționat, în Hotărârea explicativă nr. 4 din 19 iunie 2006, că acestea sunt acțiunile care încălcă ordinea publică și sunt însoțite de aplicarea violenței asupra persoanei, de distrugerea și degradarea bunurilor proprietarului, de întreruperea temporară a activității normale a întreprinderilor, instituțiilor sau organizațiilor etc. Din interpretarea oferită de Curtea Supremă de Justiție rezultă că prin „**obrăznicie deosebită**” se înțeleg și „**acțiunile de încălcare grosolană a ordinii publice însoțite de acte de violență asupra persoanei**”. Totuși, legislatorul a prevăzut că acțiunile care implică violență asupra persoanei constituie o modalitate distinctă de comitere a infracțiunii de huliganism.

94. Cu privire la celelalte exemple de „**obrăznicie deosebită**”, Curtea observă că, în comparație cu acțiunile care se deosebesc prin „**cinism**”, potrivit explicației oferite de către instanța judecătorească supremă, acțiunile manifestate prin „**obrăznicie deosebită**” **atentează la obiecte materializate.**

95. Curtea admite că, deși există alte norme penale sau contravenționale care asigură protecția unor valori similare, e.g. distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor [*articolul 197 din Codul penal*], distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor străine [*articolul 104 din Codul contravențional*] etc., ține de competența persoanelor care aplică legea penală să delimiteze huliganismul de alte fapte, în funcție de obiectul și urmările infracțiunii sau ale contravenției, de intenția făptuitorului, de motivele, scopurile și circumstanțele comiterii faptei.

96. Aspectele îndoielnice ale fiecărui caz particular cu privire la aplicarea noțiunii de „**obrăznicie deosebită**” urmează a fi clarificate ținând cont de

regulile de aplicare a legii penale, în special cele cu privire la încadrarea juridică a faptelor.

97. Astfel, Curtea nu poate reține criticile autorilor sesizărilor, potrivit cărora sintagma „obraznicie deosebită” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal este imprevizibilă din cauză că legislatorul nu a stabilit în mod expres modalitățile de manifestare a acestui comportament. Apelând la consultanța de specialitate, o persoană ar putea afla care acțiuni pot fi catalogate ca acțiuni care se deosebesc prin „obraznicie deosebită”. Prin urmare, Curtea constată că acest capăt al sesizării nu prezintă probleme din perspectiva standardului calității legii penale.

98. De asemenea, Curtea menționează că soluția cu privire la declararea neconstituționalității textului „cinism sau” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal (a se vedea § 91) impune adaptarea din punct de vedere gramatical a cuvântului „printr-un” din același articol. În acest sens, Curtea îi va emite o adresă Parlamentului.

Din aceste motive, în baza articolelor 135 alin. (1) literele a) și g) și 140 din Constituție, 26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, 6, 61, 62 lit. a) și e) și 68 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

HOTĂRĂȘTE:

1. *Se admit parțial* excepțiile de neconstituționalitate ridicate de dna avocat Larisa Maxim, în dosarul nr. 1-4/2020, pendinte la Judecătoria Bălți, sediul central; de dl avocat Tudor Osoianu, în dosarul nr. 1-174/2021, pendinte la Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani; de dna avocat Angela Procopciuc, în dosarul nr. 1a-441/2017, pendinte la Curtea de Apel Bălți, și de dl Adrian Munteanu, parte în dosarul nr. 1-62/17, pendinte la Judecătoria Cimișlia, sediul central.

2. *Se declară neconstituționale* cuvântul „grosolan” și textul „cinism sau” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985 din 18 aprilie 2002;

3. Prezenta hotărâre este definitivă, nu poate fi supusă niciunei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*.

Președinte

Domnica MANOLE

*Chișinău, 12 august 2021
HCC nr. 25
Dosarul nr. 208g/2020*